

AZ OMKDK TÉMAFIGYELŐ SZOLGÁLATA GÉPESÍTÉSÉNEK PROBLÉMÁJA *

Fejér István - Orosz Gábor

Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ

BEVEZETÉS

Tájékoztatási rendszerünk tervszerű minőségi és mennyiségi továbbfejlesztése elkerülhetetlenné teszi különféle gépi berendezések és segédeszközök igénybevételét. A gépesítés módját, az alkalmazható berendezések és segédeszközök jellegét az információigények, a közvetítendő információk mennyisége, s nem csekély mértékben és jelentőséggel a gépesíteni kívánt tájékoztató szolgáltatás sajátos jellemzői határozzák meg. A mind technikailag, mind gazdaságilag legkedvezőbb megoldás kiválasztását - az újjászervezett rendszer optimumának meghatározását - sok más tényező mellett jelentős mértékben nehezíti az, hogy az ismertebb módszerek és eszközök hosszabb időtávu használhatósága, megbízhatósága és gazdaságossága tekintetében még nem elegendők a rendelkezésünkre álló tapasztalatok. Ezért szükséges és hasznos az utkeresés és a kísérletezés^{1/}/p.166, 3.526 fejezet/ olyan szolgáltatások esetében, amelyek korszerűségük, rugalmasságuk, megbízhatóságuk és gazdaságosságuk következtében eddig is életképesnek, s hosszabb idő távlatában is fejlődésképesnek bizonyultak. Témafigyelő Szolgálatunk gépesíthetőségének tanulmányozását nem csekély mértékben befolyásolja az a tény, hogy némiképp hasonló szolgáltatások - más jelleggel és rendeltetéssel - gépi adatfeldolgozással már léteznek, de azonosakról egyelőre nem tudunk.

* Szerzőknek "Az elektronikus számítógépek alkalmazása a tájékoztató szervek munkájában" tárgykorú moszkvai szimpozionon /1967. június 19-22./ elhangzott előadása nyomán készült tanulmánya.

^{1/}V.ö.: LÁZÁR P.: A korszerű szakirodalmi dokumentáció. Budapest, 1962. Mérnöki Továbbképző Intézet 4046.sz. 190 p.

I.

A SZOLGÁLTATÁS ÁLTALÁNOS JELLEMZÉSE ÉS MUNKAFOLYAMATAI

Főbb jellemzők

1955-ben bevezetett Témafigyelő Szolgáltatunk^{2/} a szelektív dokumentációs szolgáltatások körébe tartozik. A bevezetés időpontját tekintve a ma SDI /Selective Dissemination of Information = Szelektív információ terjesztés/ néven ismert, de kezdettől fogva számítógépi technikára alapozott külföldi tájékoztató szolgáltatások előfutárának tekinthető. Ezeknél azonban tartalmilag differenciáltabb, szerkezetileg rugalmasabb.

A Témafigyelő Szolgálat nem valamely ismert szakrend merev vázára épülő tájékoztató szolgáltatás. Az előfizető nem az adott rendszer felsorolt tárgykörei közül választ, hanem maga fogalmazza meg az őt egyedileg érdeklő differenciált témára vonatkozó információigényét.

A szakrendre alapozott szolgáltatások esetében a szakjelzet utólag kerül a feltárt anyagra, vagyis a közlemény referátumára vagy bővített címfordítására. A témafigyelés, mint művelet során a témák irodalmának feltárását viszont az jellemzi, hogy a témára utaló tárgyszavasítás, vagyis a szakozásnak megfelelő művelet az eredeti szöveg elolvasása, ill. a referátum készítése közben történik, ami az egyes figyelt témák szakirodalmi anyagának az analitikust megközelítő feltárását eredményezi.

A témafigyelés a változó igények által meghatározott feltáró tevékenység. A dolog természete szerint a témák nem állandóak, hanem a megrendelők körének alakulása szerint és igényeik időről-időre bekövetkező módosulásával változnak.^{3/} Az állandó fluktuációhoz természetesen semmilyen rendszer sem képes hiven igazodni, tehát a változások felvételét bizonyos időszakokhoz kell kötni. 1955-1966.között évente egy, 1967. óta évente két alkalommal vesz fel a szolgáltatás újabb igényeket. A több év óta figyelt, vagy a folyamatos figyelésre bármely okból alkalmatlannak bizonyult témák elhagyásáról a szolgáltatás lektorátusa egy naptári év folyamán egy alkalommal dönt.

A szolgáltatás megbízhatóságának egyik fontos feltétele az új igények értékelő felülbírálása és a témák végleges szövegének olyan megfogalmazása, hogy az könnyítse a nagy létszámú referáló szervezet

^{2/} POLZOVICS I.: Tárgyszavas témafigyelés. Új dokumentációs szolgáltatás az OMK-ban. = MKT, 1955. 5.sz. p. 10-15.

^{3/} POLZOVICS I.: A témafigyelés szervezési kérdései és gyakorlati működése. = MKT, 1955. 7.sz. p.34-42.

munkatársainak figyelő munkáját különösen olyan témák esetében, amelyekről csak szórványosan találhatók közlemények a szakirodalomban, és fellelésük meglehetősen nehéz.

A feltáró munka intellektuális irányító eszközei az évente összeállított szakosított témajegyzékek. Több évfolyam témajegyzékei alapján megállapítható, hogy ez a szolgáltatás érzékenyen reagál a műszaki élet változásaira, jelzi a fejlődés tendenciáit, s ily módon egyéb tájékoztató szolgáltatások tematikai terveinek készítéséhez megbízható támpontokkal szolgál.

A szakirodalmi bázis

A szolgáltatással megvalósított folyamatos tájékoztatás az országos viszonylatban legszélesebb szakirodalmi bázisra alapozott. A témafigyelés

forrásai a következők:

az OMKDK referáló szervezete által havonta rendszeresen és folyamatosan feltárt mintegy 2200 külföldi szakfolyóirat, továbbá kutatóintézeti és kongresszusi kiadványok és egyéb poligráfiaiák;

fordítások és irodalomkutatások;

szovjet, USA, NSzK és japán szabadalmi értesítők;

külföldi szabványok;

hazai műszaki szakirodalom;

egyéb szakirodalmi anyag /disszertációk, tanulmányuti jelentések stb./.

A szakirodalom feltárása az OMKDK munkatársai és referálói részére kiadott tájékoztatóban^{4/} foglaltak szerint történik. Az ebben meghatározott tartalmi és alaki követelményeken túlmenően mind a feltárás, mind a lektorálás során több más fontos minőségi és mennyiségi szempont is érvényesül.

A feltárás széles szakirodalmi bázisa igen racionális minőségi szelekciót tesz lehetővé; ugyanakkor biztosítja azt is, hogy az egyes témákra havonta feltárt és kiküldött információk mennyisége az adott témáról ténylegesen megjelent közlemények mennyiségének vetülete legyen.

A műfajilag is változatos szakirodalmi bázisból a tárgyszavas témamegjelölés révén egyértelműen megragadhatók a tematikai szóródás következtében más szakterületek irodalmában felbukkanó érdemi

^{4/}Tájékoztató szakirodalmi referátumok készítéséhez. 3. átdolg. kiad. Budapest, OMKDK, 1967. 55 p.

információk. Erre vonatkozó vizsgálataink, amelyeket a Témafigyelő Szolgálat teljes évi anyagának alapulvételével végeztünk, S.C.BRAD-FORD és mások ismert vizsgálataival meglepően egyező szórás arányokat eredményeztek.^{5/}

Feltárás - lektorálás

A szakmai jegyzékekbe foglalt témamegjelölések alapján a feltárás irányított. A hagyományos, általános figyelőszolgálattal szemben, a témafigyelés nem tömegmunka, amelyet nagysorozatban lehet előállítani, hanem az előfizetők változó egyéni szükségletei által meghatározott, szinte "mérték szerinti" tevékenység, amelyet minden figyelt téma esetében és a teljes munkafolyamat alatt egyedi feladatként kell kezelni. Mind a feltárás, mind a lektorálás több fokozatu. A referálótól kezdve, a lektorokon és a szerkesztőségen keresztül - gyakorlatilag az ÖMKDK teljes dokumentációs szervezetén át - az anyagot az előfizetőkhez irányító diszpécserékig, minden résztvevőnek állandóan teljes szellemi készütségekben kell lennie a témák felismerésére és feldolgozására /Ld. 2/ alatt i.m./.

A feltárt anyag heti ütemterv szerint érkezik. A témafigyelés tárgyszavaival ellátott, elsőfokon feltárt anyag másolatai közvetlenül kerülnek a szolgálat munkatársaihoz. A nem tárgyszavasított anyagot másodfoku kimunkálás céljából az ÖMKDK szerkesztőségi munkatársaihoz továbbítják. A tárgyszavasítás helyességét az első fokozatban a referáló csoportok vezetői, a második fokozatban a szolgáltatás belső munkatársai, illetve lektorai ellenőrzik.

Anyaggyűjtés, sokszorosítás, expedálás

A meghatározott ütemterv szerint érkező anyagot témák szerint gyűjtik és rendezik, s a ciklus végén szakonkénti bontásban a szaklektorokhoz küldik. A harmadfoku lektorálás során jóváhagyott és közlésre előkészített anyag a sokszorosítandó példányszámnak megfelelően rota- vagy orrig-rendszerű sokszorosítás céljából, illetve egyszerű gépirással leiratásra kerül. A korrektura után sokszorosított és kiküldésre kész példányokat a témák és az előfizetők számjelei szerint rendezik, majd a terhelések és a számlák elkészítése után expedálják.

Volumen

A figyelt témák száma 1967. első felében 1486; a többszörösen előfizetett témák száma 32 900.

^{5/} FEJÉR I.: Adalék a tematikai szóródás vizsgálatához. = ÖMKDK Évkönyv-1962. Budapest, 1963. p.214-229.

Havi átlagban a feltárás első fokozatából mintegy 3600, a másodikból mintegy 4400, összesen mintegy 8000 adat érkezik. Ebből havonta kb. 7000-7500 minősül kiküldésre érdemesnek. A többszörösen kiküldött adatok száma havonta 160 000 körüli.

Átfutási idő

A fent vázolt munkafolyamatban jelenleg két és fél hónap az átfutási idő a referátumok átvételétől a témafigyelőlapok kiküldéséig. Az eredeti dokumentumok beérkezéséig számítva pedig a jóváhagyott anyagnak mintegy 65-70 %-a három-négy hónapon belül kerül közlésre.

A munkafolyamat kritikus szakaszai

a/ Egy speciális szolgáltatás továbbfejlesztésében speciális szempontoknak kell érvényesülniök. A Témafigyelő Szolgálat keretében figyelhető témák száma ezres nagyságrendben még növelhető, ha a végrehajtás feltételei biztosítottak és a fejlesztés fokozatos. A témák számának mértékén túli növelése azonban áttekinthetetlené, memorizálhatatlanná tenné a témajegyzékeket, esetlegessé és bizonytalaná a feltáró munkát. Az addig "mérték szerinti" tevékenység menthetetlenül "konfekcionálttá" válna.

A szolgáltatás tehát fejleszthető, de fejlesztésének határt szab e sajátos tevékenység ellátásához szükséges szellemi munka ráfordítás "intellektuális készenléti kapacitása".

Ez a bizonyos készütségi állapot az új és a régebbi igények fogalma egyeztetésével, a pontatlanságok korrigálásával, tehát lényegében a témajegyzékek összeállításával kezdődik és minden munkafázisban mindaddig tart, ameddig a téma figyelését igénylik.

A témaszövegek felülbírálása és a témajegyzékek összeállítása jelenleg is igen nagy körültekintést igénylő és nagymértékben időigényes feladat - és a dolog természete miatt több hiba forrása. Az emberi memóriánál megbízhatóbb ellenőrző eszköz kifejlesztése szükséges tehát, egyrészt a témák fogalmi jegyek szerint bontott, másrészt szakmák szerinti pontos nyilvántartására.

b/ A havonta kiküldendő anyag leiratása, korrektúrája, sokszorosítása, a mindenkor szükséges példányszám előállítása s végül a produktumoknak az előfizetők szerinti rendezése a volumen növekedésével mind több időt vesz igénybe. A sokszorosítás módjának a szükséges példányszámoktól függő kiválasztása kétségtelenül racionális megoldás, de háromféle módszer egyazon szolgáltatásban háromféle kezelésmódot jelent, és a nem egyöntetű kivitel esztétikailag is ki-fogásolható.

Kivánatos lenne valamennyi témafigyelőlap egységes módszerrel

történi előállítás, továbbá egyes részfolyamatok, mint pl. a kiküldendő példányok előfizetők szerinti rendezésének gépesítése.

c/ A szolgáltatás ügyvitelének ellátásához szükséges munka volumenét a figyelt témák száma, a többszörös előfizetések száma és a kiküldendő produktumok példányszáma határozza meg. Ezek folyamatos növekedésével, a feldolgozásra rendelkezésre álló viszonylag rövid idő miatt, a jelenlegi módszerekkel már ma is elkerülhetetlen a torlódás. E szakaszok gépesítésére már ma is szükség lenne. A gépi adatfeldolgozás bevezetése ezekben a szakaszokban a növekvő volumenű munka gyors és pontos végzése mellett a szolgáltatás statisztikai ellenőrzését is jelentősen könnyítené, s színvonalát emelné.

II.

A GÉPESÍTÉS LEHETŐSÉGEI

Az előbbiekben ismertetett témafigyelő szolgálatból összefüggő gépesített folyamat nem alakítható ki. A Szolgálat egészen sajátos strukturája folytán egyes szakaszaiban az emberi intellektuális munka nem nélkülözhető. Ezek a szakaszok a technikai fejlettség jelenlegi fokán nem gépesíthetők. Más munkaszakaszok viszont igen. A gépesítés tehát a szolgáltatás teljes folyamatának egyes elhatárolható területein lenne realizálható.

A Témafigyelő Szolgálat intellektuális ellenőrző eszközének automatikus előállítás

A gépesítés első alkalmazása abban nyilvánulna, hogy a Témafigyelő Szolgálatnak, mint egységes tájékoztatási rendszernek intellektuális vezérlésére állítanánk elő gépi úton megfelelő eszközt.

Tanulmányunk első részében ismertettük, hogy azokról a témákról, amelyek a szolgálat keretében figyelnek és amelyekre a megrendelők a tájékoztatást kapják, minden évben új jegyzéket állítanak össze. Az ebben szereplő témák egy része azonos az előző évekkel, de jelentős mennyiségben kerülnek be új témák is a megrendelők részéről előterjesztett kívánságok nyomán.

Egy-egy téma szöveges megfogalmazása többféle lehet. Az eszmei tartalom különböző szakkifejezések igénybevételével, különféle szavakkal, szinonimákkal fejezhető ki. Nem egyszer előfordul, hogy egy-egy téma, amely a jegyzékben bizonyos megfogalmazásban már szerepel, a bejelentésekben - egészen más szövegezésben - újra megjelenik. Ezért minden évben kb. 1500-1600 kurrens témát és néhány száz új bejelentést egyeztetni kell, nehogy az új jegyzékbe valamely téma két különböző megfogalmazásban kerüljön be. Vagy pedig, - aminek

még nagyobb a valószínűsége - nehogy egymást többé-kevésbé átfedő témák keletkezzenek. Ilyen esetben ugyanis megfelelőbb lehet olyan új szövegezt alkotni, mely az egymást átfedő témákat együttesen tartalmazza. Az összefüggéseknek kivizsgálása a Szolgálat szakembereitől alapos megfontolást és igen figyelmes, aprólékos munkát követel. A munka volumenében tetemes, mivel összesen mintegy 2200-2400 témát kell átvizsgálni.

Ennek a munkának pontosabbá tételére és megkönnyítésére egy intellektuális ellenőrző eszközt dolgoztunk ki.

A témákat - mind a múlt éveket, mind az újonnan bejelentetteket - szakterületenkénti csoportosításban ki kellene adni képzett szakembereknek, akik jól ismerik a szakterület műszaki nyelvét, terminológiáját, nomenklaturáját, azzal a megbizatással, hogy minden témához - lehetőség szerint - adják meg az összes szakfogalmakat, szakkifejezéseket, melyek a téma bármiféle megszövegezésében egyáltalában előfordulhatnak.

Minden témáról egy témalapot kellene felfektetni, mely a téma szövegét és a témát karakterizáló összes fogalmakat, kifejezéseket tartalmazza. Fel lenne tüntetve a témalapon az is, hogy a téma múlt évi-e vagy új, és ha új, ki terjesztette elő. Az így elkészített témalapokon szereplő adatmennyiséget azután gépi adathordozó közegre /lyukkártyára vagy lyukszalagra/ lyukasztanak be. Elektronikus adatfeldolgozó berendezéssel az adathordozó közegről beolvasott adatmennyiségből automatikusan egy KWOC^x-rendszerű index készülne. A témák összes karakterizánsai az indexben mint vezérszavak szerepelnek. Minden vezérszó mellett fel van tüntetve az a téma, amelyet karakterizál. Az index tehát betűrendes egymásutánban tartalmazza az összes karakterizánsokat, témáikkal együtt. Az index szövegtükre így van kiképezve: baloldalt külön oszlopban állnak a karakterizánsok mint KWOC-rendszerű vezérszavak; mellettük spáciummal elhatárolt hasábot képezve állnak a témaszövegek; jobboldalt pedig, szintén külön oszlopban, a témák eredetét feltüntető adat szerepel - a múlt évi témáknál a témaszám, az új témák esetében pedig a bejelentő.

Ebben az indexben elkerülhetetlenül találkozunk az azonos tartalmu, de eltérő szövegezésű témák. Mivel az index keresőoszlopában /a vezérszavak baloldali oszlopában/ a témáknak minden elképzelhető karakterizánsa szerepel, kizárt dolog, hogy legalább egy valamelyik vezérszónál ne kerüljenek egymás mellé az azonos vagy egymáshoz tartalmilag közelálló témák. Az index segítségével a szolgálat szakemberei könnyen és gyorsan meg tudnák határozni, hogy mely témák között áll fenn kapcsolat és az miben nyilvánul.

^x KWOC = keyword out of context = szövegtérnyezeten kívüli vezérszó

Az egyes tudománysszakok témajegyzékeinek gépi elkészítése

A Témafigyelő Szolgálat kétféle témajegyzékkel dolgozik. Az egyik az összes témákat betűrendben tartalmazó

alapjegyzék. A másik jegyzék-típusba a szakjegyzékek sorolhatók, amelyek az egyes tudománysszakokba tartozó témákat ölelik fel. A szakjegyzékek száma kb. 20-30.

A szakjegyzékek két célból szükségesek:

a/ egyrészt a témafigyelést végző szakemberek használják azokat segédeszközként;

b/ másrészt a szolgáltatás előfizetőinek, - akiket rendszerint csak meghatározott szakterület érdekel, - küldik szét azokat, hogy a szakjegyzékekből kiválogassák az őket érdeklő témákat.

Könnyebb kezelés céljából a szakjegyzékek fejezetekre, néha még azokon belül szakcsoportokra is tagolódnak.

Az alapjegyzékben minden témának egyedi azonosító sorszámot kellene adni. A sorszámozás kövesse a témák betűrendjét, de ún. ugrószámozás legyen, azaz az egymásután következő témák számai között hézagok maradjanak, hogy szükség esetén egy-egy új téma pótlólag is beilleszthető legyen a jegyzék rendjének megtartásával.

Az alapjegyzék összeállításakor minden téma mellett megfelelő szám- vagy betű-kóddal feltüntettük azt is, hogy a témát melyik szakjegyzékbe, annak melyik fejezetébe, szakcsoportjába kell venni. Egyes témák ugyanis csak egyetlen szakjegyzékben, illetve annak egyetlen fejezetében szerepelnek, mások egyidejűleg több szakjegyzékbe vagy egyes szakjegyzékeknek több csoportjába is bekerülhetnek.

Az alapjegyzék témaanyagának véglegesítése után az összes témákat lyukkártyára vagy lyukszalagra kell bejelölni. Minden téma szövege mellett legyen feltüntetve azonossági száma, valamint a vonatkozó szakjegyzéki kódok is.

A számítógép a beolvasott, esetleg rendezetlen témátömeget először is az azonossági számok egymásutánjába, illetve ezáltal betűrendbe sorolja. Azután a gyorskíró-géppel kírja az alapjegyzék végleges szövegét, mely így néz ki: baloldalt oszlopban állnak az azonossági számok; mellettük - szélesebb hasámban - a témák szövegei; majd egy jobboldali hasámban a szakjegyzék-kódok.

A következő műveletben a számítógép a szakjegyzékeket állítja össze. A kódok figyelembevételével szétrendezi az alapjegyzék témaanyagát a szakjegyzékek szerinti bontásban külső memóriákra; majd sorra veszi az egyes szakjegyzékek anyagait, azokat fejezetekbe és csoportokba osztja. Végül meghatározott formátumban kírja a szakjegyzékek szövegét. Ennek során megfelelő helyekre beilleszti a szakjegyzékeknek, valamint ezek fejezeteinek, szakcsoportjainak megnevezéseit is.

Igy történne a Szolgálat üzemeltetéséhez szükséges jegyzékek automatikus előállítására.

A témafigyelőlapok automatikus elkészítése

A Szolgálatnak a megrendelők számára készített produktumai a témafigyelőlapok, melyek a megrendelő által kiválasztott témára adott információkat anyagot, a dokumentumok referátumait vagy címleírásait tartalmazzák. - A gépesített szolgálatban e témafigyelőlapok minden megrendelő számára külön készüléne. Formájuk névreszólóan címzett jegyzék, amelyben a referátumok, címleírások témák szerinti csoportosításban szerepelnek. A számítógépek gyorsíró készülékei óránként 30 000 - 70 000 sort írnak, tehát olyan nagy sebességgel dolgoznak, hogy a témafigyelőlapok sokszorosítása feleslegessé válik. A gyorsírógép a témafigyelőlapokat a megrendelésben feltüntetett példányszámban - példányonként külön-külön - írta ki.

A témafigyelőlapok előállításához a számítógépnek két adatmennyiségre van szüksége. Az egyik adatmennyiség inkább statikus jellegű, mert évközi változása nem számottevő. Ez a megrendelők névjegyzéke, mely a megrendelők címeit, valamint az általuk megrendelt témák sorszámait és az igényelt példányszámokat tartalmazza. Ezeket az adatokat az év elején gépi adathordozó közegre kellene íratni s arról számítógéppel feldolgoztatni. Ennek eredményeképpen a számítógép az adatokat megfelelő csoportosításban mágnesszalagokra viszi. A témafigyelőlapok automatikus elkészítéséhez szükséges adatok egyik részét ezek a mágnesszalagok tárolják.

A másik adatmennyiség dinamikus jellegű, mert a szolgáltatás periodicitása szerint - havonta, esetleg később kéthetente - változik. Ezek a figyelt témákhoz talált dokumentumok referátumai, címleírásai, ellátva azokkal a témaszámokkal, amely témákra a vonatkozó dokumentum információt szolgáltat.

A Szolgálat szakemberei ugyanis figyelő-munkájuk végzésekor a talált dokumentumanyagról /pl. folyóiratcikkekről, szabadalmakról stb./ készített referátumok mellé feljegyeznék mindazoknak a témáknak a sorszámait, mely témákra vonatkozóan a dokumentum tájékoztatást nyújt. Némely referátum mellett csak egy-egy témaszám lesz, mások mellett viszont több is lehet.

Ezt az időről-időre megújuló adattömeget a Szolgálat munkaménetének megfelelő időszakokban kellene gépi közegre íratni, számítógéppel feldolgoztatni és mágnesszalagokon tárolni.

A mágnesszalagokon tárolt kétféle adatmennyiségből a számítógép a témalapokat a következő módon készíti el:

A megrendelők mágnesszalagjáról leolvassa az első megrendelő címadatait s ennek nyomán a gyorsírógépen kiírja a témalap címadalát. Azután a megrendelő címadatai melletti témaszámok alkalmazásával az információs anyagot tartalmazó mágnesszalagról kikeresi a

vonatkozó referátumokat s azokból összeállítja a témalap szövegét. A munka során azt is figyelembe veszi, hogy a témalapon a referátumok a különböző dokumentum-típusoknak /könyvek, folyóiratok, riportok, szabadalmak, szabványok stb./ meghatározott sorrendjében következzenek. A témalap végét a gép feltűnő jellel jelzi.

A témalapokat a gyorskiírógép egymás után leporello-papírra írja. A végjelek nyomán a kész témafigyelőlapok könnyen elválaszthatók egymástól.

A Szolgálat e munkafázisának gépesítése messzemenően gyorsítaná a szolgáltatás menetét. A számítógépből a témafigyelőlapok ugyanis szétküldésre teljesen kész állapotban, azonnal postázhatóan kerülnének ki.

A Szolgálat statisztikájának összeállítása

Rendkívül fontos, hogy a Szolgálatnak jól kidolgozott statisztikai rendszere legyen, amely nemcsak minden tekintetbe jöhető adatot tartalmaz, hanem az adatokat a legkülönbö-

zőbb relációk szerinti vetítésben adja. Erre a statisztikára két szempontból lenne szükség:

a/ egyrészt folyamatosan nyújtana kimerítő képet a Szolgálat mindenkori állásáról;

b/ másrészt alapot adna a Szolgálat következő évi témaösszeállításának tervezéséhez. Egy részletes statisztikából kiderülhet ugyanis mind az, hogy mely témákkal kapcsolatban nő vagy csökken a megrendelők érdeklődése, mind pedig az, hogy mely témáknak nő vagy csökken a szakirodalmi termése.

Ezen az alapon prognózis készíthető a Szolgálat következő évi optimális üzemeltetéséhez.

Az egész statisztikai munkát a számítógép program alapján, minden emberi közreműködés nélkül végezné. Maga a gép állítaná elő a szolgáltatást ellátó munkái folyamán a szükséges statisztikai adatokat, szerkesztené ezekből a táblázatokat, végezné kiértékelésüket.

A statisztikai táblákat a számítógép közvetlenül felhasználható formában írná ki. De ha a berendezés output készülékei között elektronikus rajzoló /plotter/ is van, akkor a géppel elkészíthetők az adatok közötti összefüggéseket feltáró grafikonok is.

A Szolgálat gazdasági ügyvitelének gépesítése

A megrendelők számára kiküldött anyagot meghatározott gazdasági ügyvitel szerint könyvelni és számlázni kell. E munkának automatikus elvégzése a számítógép részére nem jelent különösebb feladatot.

Ennek érdekében külön adatbevitel nem lenne szükséges. Az automatizált rendszer megindításakor betáplált néhány alapadat /pl.egységárak/ és az üzemelés folyamán kapott adatok felhasználásával a gazdasági ügyvitel összes produktumait a számítógép automatikusan állítaná elő.

A témalapok elkészítésével egyidejűleg a számítógép automatikusan rögzitené mágnesszalagra a Szolgálat könyvelését. A számlázás történhetne akár alkalmanként, és ez esetben a számítógép a kiírt témalapokhoz csatoltan készítené el a számlákat. De történhetne havonta vagy félévenként is. Ebben az esetben viszont egy külső memóriában /mágnesszalagon/ gyűjtené a számlázandó tételeket, s a kívánt időpontban készítené el a postakész számlákat.

Befejezésül tekintsük át röviden, hogy a gépesítéstől a jelenlegi manuális műveletekkel szemben milyen előnyök várhatók:

A rendszer intellektuális ellenőrzésére-szabályozására megfelelő eszköz jön létre;

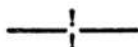
a szakonkénti témajegyzékek elkészítése nem kíván külön emberi munkát;

a tájékoztató szolgálat meggyorsul azáltal, hogy a témafigyelőlapok technikai előállítására és postázásra előkészítése - ami jelenleg időigényes és fáradságos munkafolyamat - teljes mértékben gépesítetté válik;

a Szolgálat részletes statisztikájának elkészítése és gazdasági ügyvitel automatikusan, emberi közreműködés és külön adatbevitel nélkül folyik;

a Szolgálatnak emberi erővel végzendő adminisztratív munkái minimálisra csökkennek.

Nézetünk szerint - ha a szükséges technikai feltételek biztosíthatók - ezek az előnyök indokolják a gépesítés kérdésének napi-rendre tűzését.

FEJÉR, I. - OROSZ, G.: Mechanization of the Current Awareness Information Service of the Hungarian Central Technical Library and Documentation Centre /OMKDK/

Based on the abstracting service of the OMKDK, the Current Awareness Information Service /CAIS/ established in 1955, is providing continuous selective information in the form of abstracts from the broadest available literature basis so that each subscriber receives differentiated information relevant only to his particular needs. The system is remarkably flexible and adjusts itself easily to the alterations of the subscribers' requirements. Though not mechanized yet, the CAIS may well be regarded as a precursor of the computer-based systems for Selective Dissemination of Information /SDI/ first developed in the late fifties. In the first half-year of 1967, the total monthly output of the CAIS amounted to 160 000 items correlating with the multiple subscriptions to 1486 subjects.

Considering the actual state-of-art in mechanized literature processing human intellectual activities seem to be indispensable in some working processes of the CAIS /e.g. selection and abstracting of literature, proof reading etc./ Partial mechanization based on computers may be applied to the following working processes:

Preparation of an intellectual control device - i.g. a KWOC-index, registering each particular subject according to all possible descriptors in order to facilitate the collation of the already followed-up subjects with the newly submitted ones:

Producing classified lists of the subjects according to the various fields of technical sciences;

Print-out of information sheets for the CAIS;

Processing of statistical data concerning the CAIS;

Accounting and bookkeeping.

VV

ФЕЈЕР, И. - ОРОС, Г.: Проблемы механизации службы тематических серий рефератов Венгерской центральной технической библиотеки и Центра научно-технической информации /ВЦТБЦНТИ/

Основываясь на рефератах, готовящихся для реферативного журнала, издаваемого ВЦТБЦНТИ, начиная с 1955 года проводится служба тематических серий рефератов, которая на базе наиболее полного охвата мировой технической периодики представляет потребителям информацию, соответствующую их индивидуальным запросам. Система самым тесным об-

разом следует за всеми изменениями, происходящими в запросах потребителей. Служба тематических серий рефератов, хотя и не является механизированной, может рассматриваться непосредственным предшественником системы селективной диссеминации информации /*Selective Dissemination of Information = SDI/*, разработанной на основе ЭВМ позднее. В первой половине 1967 года упомянутая служба выдала в среднем ежемесячно 160 тысяч данных по 1486 темам, подписанным несколькими абонентами.

При современном уровне развития техники, в отдельных фазах информационной службы ведущей постоянную, непрерывную обработку /как то подбор данных, реферирование, корректирование и т.д./ нет возможности отказаться от интеллектуальной деятельности человека. Возможна частичная механизация следующих рабочих процессов службы, с помощью ЭВМ:

Интеллектуальный контроль:

С целью интеллектуального контроля может быть составлен указатель типа KWOC, регистрирующий непрерывно все темы, посредством всех их дескрипторов, чтобы облегчить сопоставление включаемых новых тем с уже существующими;

Составление специальных списков тем по отдельным областям или отраслям науки и техники;

Выписка тематических листков;

Обработка статистических данных службы;

Бухгалтерская обработка, расчет и выписка счетов.

.§.

FEJÉR, I. - OROSZ, G.: Probleme der Mechanisierung des laufenden Dokumentationsdienstes der Ungarischen Technisch-Wissenschaftlichen Bibliothek und Dokumentationszentrum /OMKDK/

Der im Jahre 1955 eingeführte und auf den Referatendienst der OMKDK aufgebaute laufende Dokumentationsdienst liefert selektierte Informationen aus der breitesten verfügbaren Literaturbasis in der Weise, dass jeder Abonnent nur die für ihn notwendige Informationen erhält. Dieses System kann sich den Änderungen in den Ansprüchen der Abonnenten mit beachtenswerter Elastizität anpassen. Obwohl nicht mechanisiert, kann der laufende Dokumentationsdienst als Vorläufer des später entwickelten, auf Computer basierten SDI-Systems /*Selective Dissemination of Information = selektiver Informationsdienst/* betrachtet werden. Im ersten Halbjahr 1967 betrug die durchschnittliche Monatsleistung dieses Dokumentationsdienstes 160 000 Titel auf die mehrfach abonnierten 1486 Themen bezogen.

Angesichts des heutigen Standes der technischen Entwicklung auf dem Gebiet der mechanischen Informationsverarbeitung, scheint die intellektuelle Tätigkeit des Menschen für einige Arbeitsphasen des laufenden Dokumentationsdienstes /z.B. Auswahl der Literatur, Referieren, Korrektur u.a./ unentbehrlich zu sein.

Eine teilweise Mechanisierung auf Computer-Basis kann bei den folgenden Arbeitsphasen eingeführt werden:

Intellektuelle Kontrolle

Für Kontrollzwecke kann ein KWOC-Index mechanisch hergestellt werden, welcher die Themen mit seinen sämtlichen Deskriptoren laufend registriert, um den Vergleich der bereits verfolgten Themen mit den neu einzufügenden zu erleichtern;

Aufstellung von Fachlisten der Themen, nach den verschiedenen technischen Wissenschaftszweigen;

Ausschreibung der zu versendenden Referate;

Statistik des Systems;

Verrechnung und Buchführung.

— 0 —
0